

Õiguskantsler

Lp Vanda Birnbaum
juhatuse liige
Lihula Südamekodu
vanda@sudamekodud.ee

Teie nr

Meie 11.07.2019 nr 7-8/180856/1903544

Kontrollkäik Lihula Südamekodusse

Austatud Vanda Birnbaum

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 15.06.2018 ja 10.01.2019 ette teatamata Lihula Südamekodu OÜ (edaspidi: hooldekodu; kuni 01.10.2018 SA Lõuna-Läänemaa Tervishoiu- ja Sotsiaalhoolekande Keskus) tegevust ja selle klientide elamistingimusi.

Positiivsena võib välja tuua, et hooldekodu ruumid olid puhtad ja hubased ning varustatud abivahenditega. Personali suhtumine hooldekodu elanikesse on heatahtlik. Silma jäi, et töötajad on kokkuhoidvad ja juhtkond toetav. Töökorraldust ja olmet puudutavaid otsuseid kaalutakse põhjalikult. Hooldekodu elanikud kiitsid maitsvat sööki. Toitlustamisel arvestatakse klientide erivajadustega.

Rahul ei saa olla sellega, et kõik tegevusjuhendajad ei ole osalenud seadusega nõutud koolitustel. Kvaliteetse teenuse osutamiseks peaks hooldekodus olema rohkem töötajaid, sest hooldekodus elab palju suure hooldusvajadusega lamajaid ja dementsuse diagnoosiga inimesi, aga ka erilist tähelepanu vajavaid psüühikahäirega inimesi.

Erihoolekande osakonna elanike pesemisruum tuleks kohandada nende inimeste vajadustele. Samuti tuleks paremini läbi mõelda see, kuidas elanikud ruumidesse paigutada. Mitu magamistuba oli ülerahvastatud. Õiguskantsler palub rohkem tähelepanu pöörata tervisekaitseõuete järgimisele ning privaatsuse tagamisele.

Hooldekodu elanikele tuleb rohkem pakkuda mõtestatud ajaveetmise võimalusi, võimelda liikumisraskustega elanikega ning võimaldada ka neil olla värskes õhus. Probleeme on ravimite käitlemise ja manustamisega. Abi oleks paremini kättesaadav, kui hooldekodu igasse üksusesse oleks sisse seatud töötajate väljakutse süsteem.

Hooldekodus elas kontrollkäigu ajal sügava liitpuudega inimestele mõeldud ööpäevaringsel erihooldusteenusel 10 inimest ning üldhooldusteenusel 51 inimest (üldhooldusteenuse kohti on hooldekodus 52). Neid teenuseid osutatakse kolmes eraldi hoones, millel on ühine õueala (erihoolekande klientidel on võimalik värskes õhus olla ka eraldatumalt). 10.01.2019 külastasid õiguskantsleri nõunikud ka Oja tänaval asuvat kolme peremaja, kus osutatakse 30 inimesele ööpäevaringset erihooldusteenust. Peremajadesse asuti elama 2019. aasta jaanuari alguses,

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

mistõttu nende üksuste tegevust kontrollkäigu kokkuvõttes ei käsitleta. Peremajade olmetingimused on head ning ruumilahendus on hästi läbi mõeldud. Hea mulje jättis ka töötajate väljakutse süsteem, mis annab märku ka sellest, millises hoones abi vajatakse.

Hoolekodus on oma köök, kus pakutakse vajadusel ka erimenüü järgi toitlustamist. Üldkasutatavates ruumides on kaamerapilti salvestav videovalve. Hoolekodus töötab öde.

Õiguskantsleri nõunikud tegid koos eksperdiga ringkäigu hoolekodu ruumides, tutvusid asutuse dokumentidega ning vestlesid hoolekodu elanike ja personaliga.

1. Ööpäevaringse erihooldusteenuse osakond sügava liitpuudega inimestele

Sügava liitpuudega inimestele osutatakse ööpäevaringset erihooldusteenust eraldi paiknevas Pärna tänava hoones. Hoolekodu elanike kasutuses on hoone esimene korrus, jalutada saavad nad ööalal. Toit tuuakse eemal asuvast hoolekodu köögist.

1.1. Tegevusjuhendajate arv ja kvalifikatsioon

Päeval tegeleb hoolekodu sügava liitpuudega elanikega enamasti kaks tegevusjuhendajat (tavapäraselt 8.30–18.30, vahel ka 8.00–19.00), õhtuti ja öösiti jääb majja üks töötaja. Töögraafikute järgi on igas kalendrikuus ka selliseid valvevahetusi, kus tegevusjuhendaja on ööpäev läbi üksuses üksinda. Klientidega tegeleb ka öde, kelle ülesanne on jälgida nende tervises seisundit ning jagada ravimeid.

Erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama hoolekodu elanike turvalisuse, abistama neid enese eest hoolitsemisel, arendama iseseisvaks toimetulekuks vajalikke oskusi ning täitma muid seadusega ettenähtud ülesanded ([SHS](#) § 100 lg 1 ja lg 2). Nõuetekohase teenuse tagab muu hulgas piisav hulk töötajaid.

[SHS](#) § 104 lg 2 näeb ette, et sügava liitpuudega psüühikahäirega isikutele ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel peab 15 isikuga ööpäev läbi tegelema vähemalt üks tegevusjuhendaja. Lisaks näeb säte sõltuvalt klientide vajadustest ette vähemalt ühe tegevusjuhendaja kohaloleku väljaspool ööaega. Seadus sätestab vaid miinimumnõude. Teenuseosutaja peab personali suhtarvu määratlemisel lähtuma klientide tegelikest järelevalve- ja juhendamisevajadustest.

Positiivne on see, et Pärna tänava majas on valdavalt tööl rohkem inimesi, kui miinimumnõuded ette näevad. Samas on tegevusjuhendajatele pandud ülesandeid, mille täitmiseks peavad nad klientide juurest lahkuma (näiteks söögi toomiseks) ning lisaks peab üks tegevusjuhendaja neljal päeval nädalas tegelema teistes hoolekodu majades elavate üldhoolduse klientidega.

Sügava liitpuudega klientidega tegelevate töötajate ülesannete ring on väga lai, kuna need inimesed vajavad abistamist ja individuaalset juhendamist ka kõige tavapärasemas tegevuses (söömine, riietumine jms). Mitmele kliendile meeldib aktiivselt ringi liikuda ning seega vajavad nad enda ja teiste ohutuse tagamiseks pidevat järelevalvet. Suure osa tööajast võib võtta hoolekodu elanike abistamine hügieenitoimingutes (hambapesu, WC-toimingud, mähkmevahetus) ning nende pesemine. Hakkama tuleb saada ka sellega, kui mõni klient vajab tavapärasest enam tähelepanu (nt ägestub). Tööülesannete ring ja klientide suur abi- ja hooldusvajadus mõjutab töötajate töökoormust. Piinamise ja Ebainimliku või Alandava

Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee on [seisukohal](#)¹, et personalinappus ohustab töötajate tervist ning mõjutab ka klientide heaolu.

Ringkäigul jäi silma, et klientide suure hooldus- ja tähelepanuvajaduse tõttu on tegevusjuhendajate töökoormus liiga suur. Jäi kahtlus, et tegevusjuhendajad ei jõua piisavalt põhjalikult oma ülesandeid täita ning napib aega, et klientide vajadustele individuaalselt läheneda. Oluliselt mõjutab seda töökorraldus, mille tõttu üks tegevusjuhendaja ei saa osakonnas pidevalt viibida ning teine tegevusjuhendaja peab inimeste eest hoolitsema üksinda. Kui hooldekodus on aktiivselt ringi liikuvaid ja ettearvamatut käitumisega kliente, kelle tegevust peab pidevalt jälgima, võib see ühele töötajale osutada üle jõu käivaks. Raske ülesandega hakkama saamiseks võidakse kasutusele võtta ka lubamatuid meetodeid. Näiteks kasutati ringkäigu ajal ühe kliendi liikumisulatuses piiramiseks tema vöörihma külge kinnitatud rihma. Kuigi seda tehti kliendi ohutuse tagamiseks, ei ole see meede sobiv ega õiguspärane. Ka piiratud teovõimega ja ümbritsevat ebaadekvaatselt tajuvate inimeste liikumisvabadust võib piirata üksnes juhtudel, mis on seadusega piisavalt selgelt ja üheselt määratletud. Kui osakonnas vastutab keerulise käitumisega klientidega heaolu eest vaid üks töötaja, on kõigi klientide samaaegne jälgimine peaaegu võimatu. Selleks et pakkuda kvaliteetselt klientide eripärasid ning vajadusi (sh ohutust) arvestavat erihooldusteenust, peab personali olema piisavalt ning töökorraldus läbimõeldud. Üks lahendus on mitte anda tegevusjuhendajatele selliseid tööülesandeid, mille tõttu nad peavad klientide juurest lahkuma.

Tavaliselt kell 18.30 või 19.00 jääb osakonda vaid üks töötaja. Kuna kõigi klientide õhtusöögi ja õhtuste hügieenitoimingutega (sh klientide tõstmisega) üksi hakkama saada võib olla äärmiselt keeruline, tehakse need tegevused enne päevase tegevusjuhendaja valveta vahetuse lõppu ning kliendid pannakse voodisse üsna vara. Teed ja oodet kell 20 seetõttu ei pakuta. Kvaliteetse teenuse tagamiseks oleks mõistlik kaaluda töökorralduse muutmist nii, et osakonnas oleks kaks töötajat valves kauem – ka õhtusel ajal on klientide abi- ja hooldusvajadus suur. Peale selle võib olla vaja abi järelevalve tagamisel olukorras, kus üks tegevusjuhendaja on hõivatud kliendi pesemise või muude hügieenitoimingutega. Töötajate arvu planeerimisel tuleb arvestada sedagi, et tegevusjuhendajatele võimaldataks nõuetekohaselt [tööpäevisest puhkeajaga](#) (sh öisesse valvesse jäävale töötajale).

Kuivõrd tegevusjuhendajate töökoormust mõjutab see, milliseid ülesandeid neil tuleb täita, tasub kaaluda sedagi, kuidas parimal moel kasutada ära seaduses ettenähtud õendusabiteenuse mahtu. Ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama iseseisva õendusabiteenuse kättesaadavuse 40 kliendile vähemalt 40 tundi nädalas ([SHS § 102 lg 4](#)), mis tähendab ühe kliendi kohta üks tund nädalas. Seadus sätestab siingi vaid nõutava miinimumi, kuid asutuse eripärast lähtudes (nt sõltuvalt klientide diagnoosidest) võib kvaliteetse ja nõuetekohase teenuse osutamiseks olla õendusabiteenus vajalik oluliselt suuremas mahus. Hooldekodu koosseisus olev üks täiskoormusega töötav õde osutab õendusabiteenust kõigile ööpäevaringisel erihooldusteenusel olevatele klientidele (Oja tänava üksustes 30 inimest ja Pärna tänava üksuses 10 inimest) ning tegeleb ka üldhooldusteenust saavate klientidega. Seetõttu jäi kontrollkäigul ebaselgeks, kas sügava liitpuudega inimestele osutatav teenuse maht on tõepoolest vähemalt 10 tundi nädalas. Õendusabiteenuse osutamisel seaduses ettenähtud mahus oleks õel võimalik rakendada ka [füsioteraapia elemente](#). Nii oleks võimalik rohkem tähelepanu pöörata piiratud liikumisvõimega klientide liigete liikuvuse säilimisele (vt ka alapeatükk 2).

Väljaõppinud tegevusjuhendajatest sõltub otseselt ööpäevaringisel erihooldusteenusel viibivate inimeste ohutus ja heaolu. [Majandustegevuse registri](#) andmetel (04.06.2019 seisuga) oli vaid üks hooldekodu töötaja läbinud sügava liitpuudega inimestega tööks nõutava täienduskoolituse ([SHS](#)

¹ Vt p 186.

§ 86 lg 6) ja tema töötab hooldekodus õena.² Üks töötaja ei ole saanud isegi tegevusjuhendaja baaskoolitust. Mõne tegevusjuhendaja kohta ei ole registris mingit infot.³ Teenuseostaja peab tagama, et registris kajastuksid õiged andmed ([MSÜS](#) § 30 lg 5).

Alates 2020. aastast ei piisa tegevusjuhendajana töötamiseks vaid nõutavale koolitusele registreerumisest⁴. Hooldekodu elanike huve ja psüühikahäiretega inimeste eripärast hooldus- ja abivajadust silmas pidades on Riigikogu kehtestanud hooldekodude töötajatele spetsiifilised koolitusnõuded. Koolitamata töötajad ei pruugi teadmatusel osata olukordi adekvaatselt hinnata, nad ei pruugi toimida ärevatel hetkedel kliendi parimates huvides ega valida kliendi heaolu ja turvalisuse tagamiseks õigeid meetodeid. Koolitatud personal oskab süsteemselt arendada ja toetada ka keerulise käitumisega sügava liitpuudega kliente ning valida selleks kohased võtted. Personalile peab kindlasti tagama võimaluse saada seadusega nõutavat koolitust. Mitmeid koolitusi rahastab [Haridus- ja Teadusministeerium](#) ning need on osalejatele tasuta.

Õiguskantsler palub korraldada nii, et kõik Lihula Südamekodu tegevusjuhendajad saaksid osaleda seadusega nõutaval koolitusel. Hoolitsege palun ka selle eest, et osakonnas oleks töötajaid piisavalt ning majandustegevuse registris oleksid kõigi tegevusjuhendajate andmed. Õiguskantsler rõhutab, et õigusaktiga kehtestatud hoolekandetasutuse minimaalsest töötajate arvust ei pruugi alati piisata kvaliteetse teenuse osutamiseks ja klientide põhiõiguste tagamiseks. Klientide heaolu ja turvalisuse huvides palub õiguskantsler üle vaadata ka osakonna töökorralduse.

1.2. Olmetingimused ja klientide hooldamine

Kui inimene on sunnitud viibima tingimustes, mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas alaväärsustunnet ja jõuetust. Sobivaks keskkonnaks loetakse niisuguseid tingimusi, mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valguse, sobiva temperatuuri ja ventilatsiooni ning asutuse rahuldava üldseisukorra, erilist tähelepanu peaks pöörama magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele.⁵

Erihoolekande osakonnas on kolm magamistuba. Kuus inimest on majutatud ühte magamistuppa. Teises magamistoas elab kolm inimest ning kolmandas toas üks lamaja hooldekodu elanik, keda tuleb sageli tõsta. Tema magamistoa ja kuuekohalise toa seinas on suur ruume ühendav aknaava. Tubades on liiga vähe ruumi, et seal saaks vabalt liikuda, kasutada vajalikke abivahendeid (nt lingtõstukit ja ratastooli) ning privaatsuse tagamiseks sirmi. Mitmed voodid on lükatud seina äärde nii, et mõlemalt poolt neile ligi ei pääse. Kuigi ruumid on puhtad ja hubased, on need sisustatud peamiselt vaid vooditega. Toad on sedavõrd väikesed, et muud mööblit sinna ei mahu.

Psüühikahäiretega klientide majutamisel tuleb eelistada ühe- või kahekohalisi magamistube. Olulise kõrvalabi vajaduse ja sügava liitpuudega elanike puhul peetakse aktsepteeritavaks ka neljakohalist magamistuba. Suuremasse tuppa on paigutatud 6 voodit, seda on liiga palju. Ka [CPT hinnangul](#) on erihoolekande kliendi magamistuba ülerahvastatud, kui väiksesse ruumi on paigutatud enam kui 4 voodit. Ruumikitsikus võib tekitada klientide vahel pingeid ja

² Lihula Südamekodu juhatuse liige teavitas õiguskantslerit 05.07.2019 e-kirjaga, et tegevusjuhendajad on osalenud kohustuslikul koolitusel ning selle kohta on andmed kantud majandustegevuse registrisse.

³ Peale Pärna tn üksuse tegevusjuhendaja olid majandustegevuse registrisse kandmata ka mitme Oja tn üksuse tegevusjuhendaja andmed.

⁴ [SHS](#) § 160 lõigete 3, 4 ja 5 järgi võib kuni 31.12.2019 osutada teenust ka tegevusjuhendaja, kes on vajalikule koolitusele registreerunud.

⁵ Report to the United Nations Interim Administration in Kosovo (UNMIK) on the visit to Kosovo carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 to 29 March 2007, [CPT/Inf \(2009\) 3](#), p 108.

turvalisusprobleeme. Magamistubade ülerahvastatuse vältimine on oluline ka klientide tervise kaitseks ja haiguste leviku tõkestamiseks.

Kuna hooldekodu elanikud vajavad abi ratastooli ja voodisse siirdumisel, peab tubade sisustamisel jälgima, et ruumide mõõtmed, sisustus ja mööbli paigutus võimaldaks voodite juurde pääseda mõlemalt poolt. Hooldekodus on olemas lingtõstuk, kuid see asub teises osakonnas. Ruumikitsikuse tõttu tekkis ka kahtlus, kas selle tõstuki kasutamiseks oleks sügava liitpuudega klientide osakonna magamistubades piisavalt ruumi. Samas tuleb mitut sügava liitpuudega inimest nende tervisliku seisundi tõttu sageli tõsta ja siirdumisel toetada. Kui vooditele ei ole võimalik mõlemalt poolt ligi pääseda ning nüüdisaegseid ümberasetamise abivahendeid ei kasutata, võib klientide pidev tõstmine oluliselt mõjutada töötajate terviseriske. Peale selle võivad töötajad loobuda tegevustest mõne raskema lamava kliendiga, muutes tema seisundi täiesti voodikeskseks (näiteks ei pääse klient oma magamistoast välja, sest teda on liiga keeruline tõsta).

Mees- ja naisklientide magamistubasid ühendab suur aknaava, mis ei võimalda kummagi toa elanikele tagada privaatsust. CPT on [märkinud](#)⁶, et olukorras, kus magamistoad ei ole üksteisest korralikult eraldatud (nt vahesein on poolik), ei ole tagatud patsientide/klientide privaatsus ega rahu, sest külgnevast toast on vestlus ja müra hästi kosta. Rõhutatud on, et hooldekodu elaniku voodi peab asuma privaatse majutusüksuses. Isegi kui inimesed ei ole väljakujunenud elukorralduse vastu, peab nende eraelu kaitseks ja inimväärkuse tagamiseks leidma parima majutusviisi.

Pärna tänava maja pesemisruum oli väga väike, sinna mahub hädapärast vaid pesemistool. Hooldekodus on olemas pesemisraam, aga erihoolekande osakonnas seda ruumikitsikuse tõttu kasutada ei saa. Pesemisruumis ei ole arvestatud klientide erivajadustega, keda võib olla istuvas asendis pesta keeruline nii töötajatele kui ka kliendile enesele. Näiteks puudub dušinurgale ja dušitoolile tasapinnaline ligipääs ning ruumikitsikuse tõttu ei mahu kaks töötajat samal ajal klienti abistama. Sügava liitpuudega klientide tervislik seisund võib tingida nende suurema aitamise vajaduse. Hooldekodul peab olema teenuse osutamiseks kohandatud keskkond. Tuleb leida võimalus pesemisruumi kohandamiseks, et pesemine oleks mugavam nii kliendile kui ka tegevusjuhendajale.

Erihoolekande osakonnas oli mitu väga piiratud liikumisvõimega klienti, kelle liigete liikuvuse säilimisele ei pöörata piisavalt tähelepanu. Klientidega ei võimelda nii regulaarselt, nagu nende tervislik seisund seda vajaks. Kui välja töötada tervise seisundit ja vajadusi arvestavad individuaalsed võimlemiskavad ning koolitada personali, saab liikumiskustega klientidega iga päev harjutusi tehes oluliselt kaasa aidata nende tervisliku seisundi säilimisele. [Eesti erihoolekandeteenuste kvaliteedijuhises](#) toodud vajaduspõhise ja tervisliku lähenemise kvaliteedipõhimõtete järgi tuleb teenuse planeerimisel ja osutamisel arvestada inimese tegelike, individuaalsete vajadustega ning valida neist lähtuvalt ajakohased meetodid. Sügava liitpuudega inimestele on regulaarne tegevusteraapia väga oluline: see aitab säilitada liigete liikuvust, lihaste tugevust ning ennetada tüsistusi, mida põhjustab pikaajaline sunnitud asendis olemine. Klientide terviseprobleeme silmas pidades on äärmiselt oluline korraldada töö selliselt, et töötajatel oleks liikumiskustega ja lamavate klientidega tegelemiseks rohkem aega.

Õiguskantsler palub Lihula Südamekodul rohkem tähelepanu pöörata klientide ruumidesse paigutamisele ning olmetingimuste parandamisele. Pesemisruum tuleb kohandada puudega inimeste vajadustele. Õiguskantsler soovib klientidega võimelda ning kasutada spetsiaalseid,

⁶ Vt p 114.

kohandatud ja vajadustele vastavaid abivahendeid. Nüüdisaegsete tõsteseadmete kasutamine lihtsustaks klientide tõstmist ja toetamist ning säästaks ka töötajate tervist ja aega.

1.3. Ravimite käitlemine ja manustamine

Hooldekodus hoitakse ravimeid lukustatud ruumides ja kappides, et vältida kõrvaliste isikute ligipääsu neile. Ravimidosaatorigesse jagab ravimeid õde. Sügava liitpuudega klientide osakonna ravimikapis leidis retseptiravim, mis ei olnud originaalpakendis, kuid oli kõrvuti sildiga Diazepeks.⁷ Töötajad ei osanud öelda, kelle ravim see oli. Lisaks oli klientidele pakutavate käsimüügipreparaatide hulgas karp Ravimiametis registreerimata ravimiga (Valeriana Brix). Töötajate sõnul tõid need ravimid hooldekodusse klientide lähedased. Kuna õde ei ole alati keeruliste olukordade puhkemisel majas, otsustavad mõnikord rahutule kliendile retseptiravimite manustamise üle tegevusjuhendajad.

Põhiseaduse §-dest 16 ja 28 tulenev õigus elu ja tervise kaitsesele tähendab ka seda, et retseptiravimite manustamise kohta teeb otsuse vajaliku väljaõppega spetsialist. Ravimid, eriti retseptiravimid, võivad oskamatul kasutamisel (sh nende koos- ja kõrvalmõjude tõttu) ohustada elu ja tervist. Seetõttu peab retseptiravimi andmise üle otsustama selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja (nt õde), kes vastutab ka selle eest, et ravimi võtmine oleks põhjendatud. Juhul kui klient ei pea mõnd ravimit võtma pidevalt, vaid arst on selle ette näinud üksnes vajaduse korral (nt haiguse ägenemisel), tuleb silmas pidada kaht asjaolu.

Esiteks peab olema võimalik kontrollida, kas ravimi manustamine oli põhjendatud. Tervishoiuteenuse osutaja (nt õde) peab seisma selle eest, et ka arst saaks vajaduse korral antava ravimi manustamist tagantjärele kontrollida (nt millistel asjaoludel pidi ravimit andma). Korrektnete dokumenteerimine aitab välistada ohtu, et kliendile antakse ravimeid ilma meditsiinilise näidustusega hoopis mõnel muul (lubamatul, nt ohjeldamise) eesmärgil.

Teiseks, ravimi manustamise üle tohib otsustada vaid tervishoiutöötaja (nt õde), mitte hooldaja. Hooldaja võib jagada ravimeid, mis kuuluvad arsti määratud raviskeemi ning mille puhul ei tule iga kord hinnata ravimi andmise vajadust.

Iga retseptiravimi puhul peab saama tuvastada, kellele see on määratud.⁸ Niisuguste retseptiravimite säilitamine, mis ei ole konkreetsele kliendile määratud, tekitab kahtluse, et neid antakse pädeva meediku otsuseta ka klientidele, kellele need ei ole mõeldud. Ravimiametis registreerimata retseptiravimeid hooldekodus kasutada ei tohi.

Eelnevat silmas pidades palub õiguskantsler tagada, et

- nii-öelda vajaduse korral antavate retseptiravimite üle peetakse arvestust nii, et oleks selge, millise raviskeemi järgi kliendile ravimit anti ning kes ja mis põhjusel otsustas seda teha;
- retseptiravimi manustamise vajaduse üle otsustaks selleks vajaliku koolituse saanud tervishoiutöötaja ning see dokumenteeritaks nõnda, et oleks võimalik tagantjärele kontrollida arsti pädevusega tervishoiutöötaja tegevust;
- ravimeid käideldaks nõuetekohaselt.

⁷ Samal viisil hoiti seda ravimit nii 15.06.2018 kui ka 10.01.2019 tehtud kontrollkäigu ajal.

⁸ Ravimite käitlemisel tuleb hooldekodul lähtuda muu hulgas sotsiaalministri 17.02.2005 määruses nr 20 „[Ravimialase arvestuse eeskirjad tervishoiuteenuse või veterinaarteenuse osutamisel ning hoolekandeesutuses](#)“ sätestatud nõuetest. Kui ravimite käitlemise nõudeid rikutakse, on Ravimiametil õigus teha asutustele ettekirjutus ning määrata sunniraha (vt nt 29.12.2015 [SA Aarike Hooldekeskusele tehtud ettekirjutus nr JUR-4.2/15/31](#)).

Hooldekodu klientidele kuuluvad kõlbmatud ravimid võib viia apteeki, mis hoolitseb nende hävitamise eest (RavS § 37). Vt ka [Ravimiameti selgitusi](#) kõlbmatute ravimite käitlemise kohta.

2. Üldhooldusteenuse osakond

Lihula Südamekodus osutatakse üldhooldusteenust kahes hoones. Ühte hoonesse majutatakse tavaliselt mehed (25 voodikohta) ja teise naised (27 voodikohta). Klientide magamistoad paiknevad mõlemas hoones esimesel korrusel. Jalutamiseks saab kasutada aiaga piiratud õueala, kus asub ka halva ilma eest kaitset pakkuv paviljon. Hooldekodu köök asub meeste hoones.

2.1. Hooldamine ja olmetingimused

Päeval (kella 7.30–19.30) tegeleb hooldekodu üldhooldusteenuse klientidega neli hooldajat (mõlemas majas kaks), õhtuti ja öösiti jääb neist nii meeste kui ka naiste majja tööle üks. Tööpäeviti tegeleb klientidega ka öde, kes peab jälgima nende tervislikku seisundit ning jagama ravimeid. Suur osa inimesi vajab abi pesemisel ja muudes hügieenitoimingutes. Hooldekodus viibib ka erilist tähelepanu vajavaid dementseid kliente. Töötajate väljakutse süsteem hooldekodus puudub.

Kliendid väitsid, et sooviksid igapäevatoimingutes rohkem personali abi (näiteks riietamisel ja õue minemisel ning potitooli kasutamisel), kuid pelgavad suure töökoormusega hooldajaid tülitada. Kiideti personali hoolivat suhtumist, kuid samas tunnistati, et töötajaid võiks olla rohkem.

Üldhooldusteenusel olevate klientide toimetulek ja inimväärne elu sõltub paljuski nendega vahetult tegelevatest hooldekodu töötajatest. Hooldekodu peab looma klientidele turvalise keskkonna ja tagama nende toimetuleku ([SHS](#) § 20 lg 1). Hooldekodu töötajad on kohustatud tegema hooldusplaanis määratud hooldustoiminguid ning andma klientidele muud vajalikku abi. Selleks peab hooldekodus olema piisavalt töötajaid.

[Seadus](#) ei kehtesta hooldekodule nõutavat minimaalset töötajate arvu. Selle määramisel tuleb arvestada, kui palju on hooldekodus kohti, milline on klientide abivajadus ning hoonete, territooriumi ja asutuse eripära. Lihula Südamekodu puhul tuleb arvestada seda, et teenust osutatakse eraldi asuvates üksustes, mistõttu ei pruugi õhtusel ja öisel ajal olla töötajate abi ja tugi hõlpsasti kättesaadav. Samuti tuleb arvesse võtta, et hooldekodus on rohkem tähelepanu vajavaid lamajaid ning dementsuse diagnoosiga kliente. Töötajaid peab olema piisavalt, et ükski hooldekodu elanik ei jääks abita. Personalipuudus võib suurendada ka [klientide väärkohtlemise riski](#).

Kui hooldekodusse satub inimesi, kes vajavad tugevamat järelevalvet (nt dementsuse diagnoosiga kliendid), seab see hooldekodu töötajad keerulise ülesande ette. Üldjuhul vajavad dementsed kliendid teistega võrreldes rohkem hooldajate individuaalset tähelepanu. Samuti nõuab dementsete klientidega töötamine personalilt eriteadmisi ja oskusi. Kui neid asjaolusid ei ole töötajate arvu planeerimisel arvesse võetud, on hooldajate töökoormus liiga suur ning see võib sundida neid kasutama lubamatuid meetodeid. Näiteks selleks, et takistada dementse kliendi uitama minekut, tõstetakse tema voodipiiret. Üldhooldusteenuse osutamisel ei ole lubatud inimeste liikumisvabaduse piiramiseks sellist abinõu kasutada. Rahutu kliendi ringiuitamise takistamiseks ei ole voodipiirde üles tõstmine sobiv ega õiguspärane meede. Segadusseisundis inimene võib püüda kõrgest voodipiirdest üle ronida, mistõttu asetab see teda lisaks ka kukkumisohtu. Selleks, et saaks arvestada kõigi hooldekodu elanike eripärade ja vajadustega (sh ohutus), peab hooldekodus olema piisavalt töötajaid ning töökorraldus peab olema läbimõeldud.

Kuna hooldekodus puudub töötajate väljakutse süsteem, annavad kliendid abivajadusest teada hõikudes või paluvad kaaslastel abi kutsuda. Kui õhtuti ja öösi on mõlemas majas tööl vaid üks hooldaja, ei pruugi ta mõne tööülesande täitmisega hõivatud olles abivajaja hõikumist kuulda. Hõikumine võib olla klientidele kurnav või ka alandav ning rikkuda nende kaaslaste rahu.

Tõhusa abi kutsumise süsteemi puudumise tõttu võib mõni klient jääda abita või märgatakse tema abivajadust liiga hilja. Nii ei ole tagatud klientide väärikas kohtlemine.

Kui töötajaid on liiga vähe, ei saa piisavalt tähelepanu lamajad, keda tuleb regulaarselt keerata. Õhtul ja öösel töötaval hooldajal on seda üksi teha raske. Kõigi klientide vajadustele vastavad toimingud peavad saama õigel ajal tehtud ja abi tagatud.

Hooldekodu kliendid elavad ühe- kuni viiekohalistes magamistubades. Suurematesse (nelja- kuni viiekohalistes) tubadesse on enamasti majutatud lamajad. Kuigi ruumid on puhtad, on need sisustatud peamiselt vaid voodite ja öökappidega (üleriideid hoitakse koridoris asuvas kapis). Mõni tuba on ka üsna väike, nii et sinna rohkem mööblit ei mahugi. Mitmes toas on ruumi nii vähe, et seal ei saa vabalt liikuda ega vajalikke abivahendeid (nt lingtõstukit) kasutada.

Üldjuhul tuleb klientide majutamisel eelistada ühe- või kahekohalisi magamistube. Olulise kõrvalabi vajaduse ja sügava liitpuudega elanike magamistuba võib olla maksimaalselt neljakohaline. Ruumikitsikus võib tekitada klientide vahel pingeid ja turvalisusprobleeme. Magamistoa minimaalse pindala ja voodikohtade arvu nõue on oluline ka hoolekandeaustuse elanike tervise kaitseks ja haiguste leviku tõkestamiseks. Ülerahvastatus rikub muu hulgas privaatsusnõuet ega taga inimväärikat kohtlemist.

Tubade sisustamisel tuleb jälgida, et ruumide mõõtmed, sisustus ja mööbli paigutus võimaldaks õendusabiteenuse osutajatel voodite juurde pääseda mõlemalt poolt. Magamistubades peavad olema kehtiva korra järgi ette nähtud mööbliesemed ja muu varustus. Hoolekandeaustuse tervisekaitsenõuete järgimisest ei saa hooldekodu loobuda ka siis, kui klient või tema lähedased on selleks nõusoleku andnud (s.t nad on tutvunud teenuse osutamise tingimustega ja otsustanud ikkagi lepingu sõlmida).

Inimväärse elu üks oluline osa on privaatsus,⁹ eriti hügieeni- ja hooldustoimingute tegemisel. Mitmes hooldekodu magamistoas on potitoolid, kuid puuduvad neid ülejäänud toast (ja toakaaslastest) eraldavad sirmid või vahekardinad. Mõnes toas olid vahekardinad olemas, kuid neid igapäevaselt ei kasutata.

Mitmekohalistes magamistubades, mille elanikest vähemalt üks tarvitab potitooli, peavad privaatsuse tagamiseks olema ka sirmid või kardinad.¹⁰ Samuti on oluline kindlustada privaatsus muude hügieenitoimingute tegemisel (nt mähkmete ja uriinikoti vahetamine, sidumised, pesema viimine) – ka juhul, kui inimene ise ei nõua sirmi või kardina kasutamist. Privaatsuse tagamise olulisust on rõhutatud ka üldhooldusteenuse kvaliteedijuhises.

Ratastooli ja ratastugiraamiga liikujatel on keeruline ületada kõrgeid lävepakke. Hooldekodu on osaliselt kohandatud liikumisraskustega inimeste vajadustele. Mitmel uksele siiski puudus uksepaku tasandus (või olid need ratastooli kasutaja jaoks ebapiisavad) või ratastooli iseseisvaks

⁹ EIK otsus [Kalashnikov vs. Venemaa](#), avaldus nr 47095/99, p 99.

¹⁰ Õpik-käsiraamat hooldustöötajatele „Hoolides ja hoolitsedes“ juhib samuti hooldaja tähelepanu abivajaja privaatsuse austamisele ning sirmide või kardinade kasutamisele intiim- ja hügieenitoimingute tegemisel. (M. Jaanisk jt. Hoolides ja hoolitsedes. Õpik-käsiraamat hooldustöötajatele. Tartu Tervishoiu Kõrgkool. Kirjastus Argo, 2015.)

kasutamiseks sobiliku kaldega pandus. Kui hooldekodus hoonesisene ja väljapääsuks kasutatav liikumistee ei ole kohandatud liikumiskustega inimeste erivajadustele, peavad nad rohkem kõrvalist abi paluma. See koormab abistajaid ning võib hooldekodu elanikus tekitada alaväärsustunnet. Klient võib kukkumiskartuse või liikumistakistuse tõttu loobuda näiteks õues jalutamisest või mõnest muust tegevusest, milles ta on võimeline osalema ning millest ta on ka huvitatud.

Liikumisvõimaluste parandamiseks saab põrandapinna katet tasandada, lävepakud asendada õhemate liistudega vms. Takistuste kergemaks ületamiseks on hooldekodu ruumidesse paigaldatud kaldpindu, kuid liikumiskustega klientide liikumise hõlbustamiseks saab teha rohkem. Eriti jäi see silma meeste majas.

Mõned kliendid kurtsid, et magamistoas on liialt palav ning siseruumides on umbne õhk. Esimese kontrollkäigu ajal näitas magamistoa termomeeter 26 kraadi. Tavapärasest palavamate või jahedamate ilmadega tuleks toatemperatuuri tähelepanelikumalt jälgida ning hoolitseda selle eest, et inimesed ei peaks palavust ega külma taluma. Iseäranis keeruline võib olla äärmuslikke temperatuure taluda lamajatel, sest nemad ei saa ise oma olukorda mõjutada.

Õiguskantsler palub tagada, et hooldekodus oleks kogu aeg tööl piisavalt hooldajaid. Samuti peaks hooldekodu kaaluma töötajate väljakutse süsteemi rajamist kõigisse üksustesse. Õiguskantsler palub rohkem tähelepanu pöörata tervisekaitseõuete järgimisele ning privaatsuse tagamisele.

2.2. Värskes õhus viibimine ja vaba aja sisustamine

Vaba aja veetmiseks ja mõtestatud tegevuste läbiviimiseks tegeleb hooldekodu elanikega erihoolekande osakonna tegevusjuhendaja. Igal esmaspäeval, teisipäeval ja neljapäeval kell 11 käib ta naiste majas ning igal reedel kell 11 meeste majas. Vaadata saab telerit ja kuulata raadiot. Õuealal asub kena paviljon.

Kuigi hooldekodu püüab korraldada elanike vaba aja sisustamist, jäi kontrollkäigu ajal mulje, et kliendid ei ole kuigi aktiivsed ning et piiratud liikumisvõimega hooldekodu elanikud ei saa piisavalt tihti värskes õhus viibida. Mitmed inimesed vajavad õueminekuks abi (nt ratastooli siirdumisel ja enese riietamisel), kuid hooldajatel ei ole suure töökoormuse tõttu aega kõiki kliente nende soovide järgi õue viia.

Mitmed suurema abivajadusega hooldekodu elanikud ütlesid, et nad sooviksid sagedamini õues käia. Mõni hooldekodu elanik oli viimati õues käinud mitu kuud tagasi, kuigi ilmad olid olnud väga ilusad. Samuti soovisid mõned kliendid, et töötajad neid jalutuskäikudel rohkem toetaksid – nii saaksid nad parandada oma liikumisvõimet. Mitmed tunnistasid, et tegevusjuhendaja pakutavates tegevustes nad ei osale, sest need ei paku huvi. Hooldajad on hõivatud hooldustoimingutega (hügieenitoimingud, klientide söötmine ja sööma suunamine jms) ning tegevusjuhendaja käib osakonnas vaid kindlatel kellaaegadel (meeste majas kord nädalas).

Lamavate klientidega hooldekodus regulaarselt ei võimelda. Kui klientide vaba aja sisustamisele ja nende aktiveerimisele ei pöörata piisavalt tähelepanu, võivad nad muutuda oma elu ja käekäigu suhtes passiivseks. Liikumisvaegusest põhjustatud probleemide ennetamiseks tuleb piiratud liikumisvõimega klientide aktiveerimisega rohkem tegelda. Lamavatele haigetele on regulaarne tegevusteraapia väga oluline: see aitab säilitada liigeste liikuvust, lihaste tugevust ja ennetada tüsistusi, mida põhjustab pikaajaline lamamine. Hooldekodu elanike terviseprobleeme ja vanust

silmas pidades oleks äärmiselt oluline pakkuda neile rohkem juhendatud tegevust ning lamavate klientidega võimelda.

Oluline on, et ka suurema liikumispuudega või voodihaigetele klientidele pakutaks jõukohast tegevust. Sellised kliendid ei peaks olema kuude kaupa vaid siseruumides, vaid neile peab andma võimaluse värskes õhus viibida. Klientide suurema abivajadusega tuleb arvestada personali koosseisu ning tööülesandeid planeerides, et personalinappus ei takistaks klientidega tegelemist.

CPT [standardite](#)¹¹ kohaselt peab teenusel olevatel inimestel olema võimalus iga päev vähemalt tund aega värskes õhus viibida. CPT [on rõhutanud](#)¹², et ka ratastooli kasutajad peavad saama õues käia ning vajaduse korral tuleb neid selles igakülgsest abistada – näiteks peaks sel juhul saama kasutada spetsiaalset tõstukat.

Õiguskantsler palub Lihula Südamekodul pakkuda klientidele rohkem aktiveerivaid tegevusi ning võimelda lamavate klientidega.

3. Tervishoiueksperti hinnang

Kontrollkäigule kaasatud tervishoiueksperti arvamuse koopia on lisatud käesolevale kirjale. Tervishoiueksperti arvamuses toodud tähelepanekute ja soovitude osas palun kujundada hooldekodul oma seisukoht ning edastada see õiguskantslerile koos vastustega kirjas toodud tähelepanekute kohta.

Teie seisukohta ootan võimalusel hiljemalt 09.08.2019.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tervishoiueksperti arvamus 3 lehel

Koopia: Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, Terviseamet, Ravimiamet

Eva Lillemaa 693 8439
Eva.Lillemaa@oiguskantsler.ee

¹¹ Vt p 37.

¹² Vt p 121.